

אוסף מקורות

מתוך יד על הדופק, עברית שפה שלי, אגף הנוער, משרד החינוך תשמ"ט

עזיבת בתי הספר של "עזרה"

תמונת מצב של עזיבת תלמידים את בתי הספר של "עזרה" ומעברם לבתי ספר עבריים:

ירושלים	תלמידים	עברו לביה"ס העברי	נשארו ב"עזרה"
בית המדרש למורים	56	48	8
בית הספר למסחר	21	10	11
המכינה לשני המוסדות	22	10	12
בית הספר לבנים	350	100	250
בית הספר לבנות	425	203	220
הקורס לגנות	25	11	4

יפו	תלמידים	עברו לביה"ס העברי	נשארו ב"עזרה"
בית הספר לבנים	180	125	60

חיפה	תלמידים	עברו לביה"ס העברי	נשארו ב"עזרה"
בית הספר	83	82 (+ 12 תלמידים חדשים)	1 (הבן של השרת, עבר לתלמוד תורה)

בתי ספר עבריים

משנתברר שאין תקווה להגיע לפשרה עם "עזרה", הוחל בהקמת בתי ספר על טהרת העברית. נוסדו בית המדרש למורים בירושלים, בהנהלת דוד ילון, וביה"ס הראלי בהנהלת ד"ר א' בירם. ההסתדרות הציונית נענתה לקריאת העזרה של היישוב ונרתמה לעול החינוך. ההנהלה המרכזית של ההסתדרות הציונית בברלין החלה בפעולה נמרצת לשם איסוף כספים. והיישוב, שהיה רגיל להיות סמוך על שולחנם של אחרים, החל לשתף עצמו בהוצאות החינוך. כך קמה תוך זמן קצר רשת שלמה של בתי ספר עבריים, גדולה מזו של "כ"ח" (אליאנס) ו"עזרה" ונעשתה מבצר עוז של הציונות המגשימה והבונה.

למען השפה העברית

ישראל איתן, מורה למקצועות הטבע בגימנסיה העברית, דיבר בשם סניף הסתדרות המורים בירושלים:

ציבור המורים היהודי בירושלים יש לו הרגשה שאת דגלנו רומסים ברגליים. אנחנו האמנו שהאזונים בקורטוריון הם אנשים מעשיים ולכן אולי מפקפקים בהוראת המקצועות בשפה העברית בטכניקום ואינם רוצים לעשות ניסיונות, אבל לא עלה על דעתנו שאנשים אלה יעזו לדחות ולצמצם את שפתנו הלאומית בבית-הספר התיכון. אנו, המורים, מוכנים ונחושים ברצוננו להילחם נגד החזית החדשה; למען השפה העברית, כפי שנלחמנו עד עכשיו נגד כל המכשולים.

הודעה לציבור

הובא לידיעתנו, שאנשים אחדים שאין אנו מכירים, השייכים לתומכים בנו או למתנגדינו, הרשו לעצמם לשלוח מכתבי איום בשימוש בכוח וכפייה. המגינים על השפה העברית רואים חובה לעצמם להודיע ברבים, בהדגשה ובהחלטיות: המאבק שלנו הוא מאבק של תרבות. במאבק זה אנו משתמשים רק באמצעים שהם נחלת העולם התרבותי. אנו נשתמש באמצעים הבאים: הפגנות, שביתה נגד בתי הספר שאינם עבריים בחיפה, כל עוד שפת ההוראה בהם אינה עברית, השביתה היא פסיבית. בשביתה זו לא יהיו כל מעשי אלימות וכפייה. המעשים החיוביים הם: פתיחת בתי-ספר עבריים ואיסוף כסף למענם. אין אנו מכירים אמצעים אחרים. אנו מודיעים שכל מי שמרשה לעצמו להשתמש באמצעים אחרים - עושה זאת מתוך חרון או טעות יד ביד עם מתנגדינו. בהתנהגות כזו הוא פוגע בתנועתנו ומביא נזק לכל החברה היהודית בישראל. הדרכים שלנו הן דרכי תרבות ורק באלה נלך. אנחנו התזקים - מעשי שימוש באלימות הם אמצעי החלשים. אנו מראים למתנגדינו שאנו חזקים. אנו רוצים להישאר בגבולות המאבק התרבותית ובאמצעים תרבותיים להילחם. מרכז המורים בארץ ישראל

תזכיר מורי "עזרה" בירושלים

לראשות הנכבדה של "חברת העזרה ליהודי גרמניה"

לידי האדון ד"ר פאול נתן, מנהל ענייני החברה במשרת הכבוד עתה בירושלים.
אדון נכבד מאוד

מגישי התזכיר הזה, מורי ומנהלי בתי הספר של חברת העזרה --- אשר רובם מורים עוסקים בהוראה בארץ זה ימים ושנים, ובעיניהם ראו כל השתלשלות של התקדמות היישוב היהודי החדש בארץ מראשית החילו ועד היום, ומכירים הכרה ברורה את תנאי הארץ - באנו לכלל החלטה --- להכיר בזכות השפה העברית בתור שפת הוראת כל המקצועות הכלליים השונים בכל בתי הספר של חברת העזרה בא"י.

ולפני כל דבר הננו מגלים דעתנו ברור, כי אכן מכירים ויודעים הננו את הנחיצות שישנה לחלק מבני העירוניים המבקרים את בתי הספר העירוניים --- לדעת שפה אירופית, שפה שתקשר אותם בקשרי המסחר ובייחוד בקשרי השכלה עם העולם הגדול --- ואין כל ספק בדבר, כי את השפה שהם לומדים צריך שידעוה היטב, ידיעה שלמה ולא לחצאים.

כל עיקר השאלה אינו אלא על נקודה זו: איך להשיג באופן היותר טוב את המטרה הזאת? אם בדרך הישרה והטבעית, לאמור: ללמד השפה בתור שפה, ולהקדיש לה כל הזמן והכוחות הדרושים לזה; או ללכת בדרך עקיפים, בקבלנו שפה שהיא זרה ביסודה לידיעת הילדים, בתור שפת הוראה לכל המקצועות שגם הם זרים להם יחד, ולערבב הוראת מקצועות בהוראת שפות, ולשים מעצור על ידי זה להתפתחות הרוחנית של הילדים, שיטה המתנגדת לכל היסודות הפסיכולוגיים, הפדגוגיים והלאומיים.

בני עמנו פה נפלגים למפלגות שונות, לעדות שונות, לא עקב פירוד ביסודות ועיקרים, כי אם רק בגלל פירוד הלשונית, כאשר על פי המצב ההווה אין איש מבין פשוט שפת רעהו. ובגלל זה רפה כוחנו בארץ ואין לנו אפילו כלפי הממשלה עדה אלא עדות. לדבר הזה אין תרופה אחרת כי אם להוסיף להגביר את השפה העברית בתור שפת הדיבור של כל בני עמנו פה. ורק זאת השפה הקדושה לכולם תוכל להתקבל בתור שפת דיבור כללית ולא שפה אחרת. רק אז יחדלו הניגודים השוררים בקרב המפלגות היהודיות השונות, וכבר הגיע הזמן כי כל אלה הקהילות של ספרדים, אשכנזים, מערבים, תימנים, בוכרים וכו' תתאחדנה אם חפצים הננו כי לא נישאר כאברים מדולדלים בארץ.

תחיית השפה העברית היא אידאה הממלאת חלק גדול מתוכן חיינו, ובתי ספרנו צריכים להיות העוזרים היותר חשובים להשגת האידאל הזה. בנינו צריכים לדעת כי עם היסטורי וקולטורי [תרבותי] הננו, עם שיש לו שפה היסטורית שהיא מכובדת בעיני העולם הנאור כולו. אסור לתת את בנינו לחשוב כי נבצר משפתנו הלאומית לתת להם המזון הרוחני שהם נזקקים לו, ובתי ספרנו לא רק שאינם צריכים לעצור בעד התפתחות השפה העברית כי אם עליהם לעמוד בשורה ראשונה בקדמת השפה העברית שהננו רואים בעינינו.

התפטרות המורים

כתב ההתפטרות של המורים שנמסר לפאול נתן מחברת "עזרה", לאחר שנדחו דרישותיהם:

לראשות הנכבדה של חברת העזרה ליהודי גרמניה
לידי האדון ד"ר פאול נתן, מנהל עסקי החברה במשרת הכבוד עתה בירושלים
אנחנו הח"מ, מורי ומנהלי בתי הספר של חברת העזרה --- בירושלים, הוכרחנו על פי כל
הנימוקים והטעמים הפדגוגיים, הפסיכולוגיים והלאומיים המבוררים בתזכירנו, ועל פי
הוכחת לבנו הפנימית, לבוא לידי ההחלטה שלא תוכל להשתנות, כי אי אפשר לנו מעתה
והלאה להקדיש כוחותינו לבתי הספר האלה אשר בהם אין שפתנו העברית השלטת היחידה
בתור שפת ההוראה לכל מקצועות הלימוד. ועל פי זה הננו מתכבדים להצהיר בזה התפטרותנו
ממשרותינו בבתי ספרכם.

בתור ארכת זמן של הודעת פיטורים קיבלנו את הזמן של שני חודשים.

ברגשי כבוד מצוינים

דוד ילין (סגן המנהל של בית המדרש למורים ושל בית הספר למסחר ומורה בבית
הספר למל), ד"ר מזיא, יוסף מיוחס, ז' שור, היינריך גלנץ, יוסף יואל ריבלין, נסים
לוי, מרגריתה פינטשובר (מנהלת בית הספר לבנות), ח"ל זוטא (מורה בבית הספר
לבנות ומנהל השיעורים לגנות), מרגריתה ליפשטט, יהודה בורלא, יחזקאל גולדברג,
יעקב גוטמן, יעקב לוי, מ' קטרבורסקי, צבי לוי

אספת עם

אספת עם גדולה, שנערכה ב-15 בנובמבר 1913 בשעה 15.00 תחת כיפת השמים, מול מגרש
הטכניקום בחיפה, סיכמה:

1. אנחנו, תושבי הארץ, מוצאים שמבחינה לאומית ומעשית יש קיום אך ורק למוסד חינוכי
אשר בו השפה השולטת היא עברית, כיוון שרק שפה זאת מסוגלת לאחד את כל חלקי העם.
2. כל שפה אירופית המונהגת כשפת הוראה בבית-ספר יהודי מוכרחה לשאת אופי פוליטי חד-
צדדי, דבר שעלול להביא ליהדות ישראל נזק חמור.
3. ההתנגדות להחלטת הקורטוריון היא אחידה ומשותפת לכל יהודי הארץ.
4. האספה מביעה אמון מלא בשלושת חברי הקורטוריון המתפטרים ומודה להם על שמירת
האינטרסים של היהדות הישראלית.
5. אנו מוחים נגד החלטת הקורטוריון במאוחד, ונחויים בהחלטתנו להילחם נגדה בכל
כוחותינו. אנו מקווים כי הרוב בקורטוריון יבדוק מחדש את ההחלטות.

חתומים: נציגי הקהילה האשכנזית, חיפה

נציגי הקהילה הספרדית, חיפה

לשכת בני-ברית ע"ש פאול נתן, חיפה

לשכת המכבים הוותיקים, חיפה

ועד בית הספר התיכון של "עזרה"

מועדון הפועלים בחיפה

סניף "פועלי ציון" בחיפה

סניף "הפועל הצעיר" בחיפה

מכתב גלוי לדוקטור פאול נתן / אליעזר בן-יהודה

דוקטור מאוד נכבד!

קראתי בגיליון האחרון של היוילט את השיחה שהייתה לאחד העיתונאים עמך ושבה גם הזכרת את מילוני. זכר מילוני שעלה לפניך נגע עד לבי ומתוך רגשי-התודה בשביל כל מה שעשית בעד מפעלי הרגשתי את עצמי מחויב לערוך לך, אדוני, את השורות הבאות:

בימים האחרונים הייתה פה אספה, שבה נערכה מחאה נגד החלטת הקורטוריום של הטכניקום בחיפה בנוגע לשפות ההוראה במוסדותיה שבחיפה. לאספה זו הוזמן גם "ועד הלשון", שהיושבים בראשו המה מר דוד ילין ואנוכי, ועלי בתור הנשיא הראשון, הוטל החוב לדבר באספה זו בשם הוועד. אנוכי החילתי את דבריי בזה, שהראיתי והטעמתי את פעולת "חברת העזרה" בשביל השפה העברית בארץ ישראל, בתור שפת לימוד ושפת-הרחוב והבית, והוסף הוספתי שדווקא בשביל שהחלטה נתקבלה על ידי אנשים שאנו יודעים לא בתור אויבים או מתנגדים לשפתנו, דווקא מפני זה עוררה בנו החלטה זו כל כך התמרמרות, מפני שהעמים שעליהם מבוססת החלטה זו אינם מובנים לנו כל עיקר.

בתור מחבר "המלון ללשון העברית הישנה והחדשה" יש לי הזכות, יותר מאשר לכל אדם זולתי, להוציא משפט, אם אפשר ללמוד מדעים בעברית או לא, ואנוכי מצהיר בזה ואומר: אמנם לימוד מדעי אפשרי בעברית! ואם הטרמינולוגיה [המונחים] בשביל ענפי מדע ידועים [מסוימים] איננה משוכללה עדיין כל צורכה - הלוא אך שאלת זמן היא, לכל היותר שנה אחת, ובמשך הזמן הזה אפשר למלא גם חסרון זה.

דוקטור מאוד נכבד! חושב הנני שזוהי חובתי להעיר את תשומת לבך על דבר אחד [...]: המבוכה שעוררה פה החלטתכם היא כה עמוקה וכה גדולה. מרגישים פה שנגעתם בכבוד עם וששלתם ממנו את הדבר הקדוש היחידי שאמרנו: הנה עוד מעט והוא יהיה בידינו, והתעוררות עזה שוררת בארץ כולה, ודומה אני שאין כל אפשרות להרגיע את הארץ. בני הארץ נכונים לכול ולכל הקרבנות ואין כוח אנושי שיוכל לעצור ולמנוע. פתיחת הטכניקום לא תעבור בלי שפיכת דם יהודים ומבלי שעשרות צעירים ינודו לבתי-כלא.

דמעות דם ניגרות מעיניי בכתבי לך את המכתב הזה. אל-נא תאמין לשום איש המפתה אותך, שכל העניין הזה נעשה רק בעטיים של צעירים אחדים הוזים ושל אנשים עסקנים הרוצים להשיג דבר-מה על ידי מבוכה זו וכי הסער הזה חיש יעבור. לא, התנועה שהננו עדים לה, היא תנועה שהולכת לעומק ולא תירתע מפני שום דבר ואיזה כוח שהוא.

חשבת לי לחובתי הקדושה להודיע לך את הדברים כמו שהם. יותר מדיי משוכנע הנני מהרגשתך היהודית, אדוני, עד שאיני מסופק אפילו רגע שתשקול ותשים לב לכל האמור... קבל נא, דוקטור מאוד נכבד, את הבעת רגשי הוקרת.

אליעזר בן-יהודה

אל הורי התלמידים והתלמידות של בתי הספר ל"חברת העוה"ה"

אנשים מן החץ מחוסרי הנש אחריה מסיים את
ילדיכם נגר בתי הספר שבהם רומדים הם. הוהי מפני
האנשים האלה כי כונתם לא רצויה כונתם לחים ולא
רבנות. חוסר על ירדיכם והשגיח עליהם בעינים פקוחות!

❁ בתי הספר פתוחים ❁

ההנהלה

עַל־כֵּן־יִשְׁפָּטֵם־יְהוָה־בְּיַמֵּי־בְרִית־הַמָּוֶלֶת

אִסְפָּה מִדָּוָה

נַגַד יְחִם הַיּוֹעֵד הַמַּמְקַח

שֶׁל הַמַּחְנִיקִים בַּחַיִּים

אֵל הַשֹּׁמֵה הָעִבְרִית

תַּעֲרֹךְ נְבִית הָעַם

גלוי דעת

הקורטוריום שר הטכניקום בברלין החליט, שכר המדעים הכלליים בביה"ס הריאלי ובטכניקום פוזיפה לא ילמדו בעברית פי אם בלשון זרה. החלטה זו היא התנקשות בנפש האומה העברית ואנו חושבים אותה לאסון לאומי.

אין אנחנו כיתננדים ללמוד לשון זרה איזו שהיא על בוריה בבתה"ס העברים בא"י אבל אין הלשון הזרה רשאית לתפוס מקום שפת התוראה, בשם שאין לה זכות זו בבתה"ס של כל עם ועם.

דור שלם עבר בעד תחית שפתנו בתור שפת ביה"ס ושפת החיים, ואנחנו לא נתן להעבירנו על לשוננו, כשם שלא נתן שיעבירונו על דתנו.

הלשון היא נשמת העם: תחית שפתנו: היא יסוד הכרחי בתחית עמנו.

כדי שאחרים יפירו בזכות לשוננו, נהרין שעם ישראל יגן על שפת ישראל ויביא אותה לודי שלטון גמור בכל בתה"ס בארץ ישראל.

הלשון העברית שהיא הקשר הטבעי בין כל בני עמנו מחויבת להיות שפת הלימודים בכל בתה"ס שלנו, בין של החרדים ובין של אינם חרדים.

השפה העברית קדושה לנו ואנו נלחם בעדה כאשר נלחמו אבותינו בכל זמן בעד קדשי האומה.

מרפז המורים—דר. י. לוריא

ועד הלשון—א. בנייהודה

הועד לחוסם החנוך העברי בארץ ישראל:

סניף ירושלים—דר. יצחק לוי, דר. יעקב סגל

סניף יפו—פ. דיזנהוף, דר. ת. בוגרשוב

סניף חיפה—ש. פוזנר, דר. א. אורכד

לאבות תלמידותינו!

אנחנו מנהלת ומורי ביה"ס לבנות, התחזים ממה מודיעים אתכם בזה, כי היום אנחנו יוצאים מן ה"עזרה" ופוחזים את בית הספר הזה במקום אחר. נשארים אנחנו כלנו כמו שהיינו זה כמה שנים, ונעבד גם להבא, כמו שעבדנו עד היום.

ח' ה"עזרה" הראתה בזמן האחרון עד כמה אינה מתחשבת עם כל צרכי עמנו ולאמנו. השפה העברית הולכת ויורדת בכריז ספרה מוזמן לזמן, הלמורים העבריים הולכים ומעטים לפי הפצה של ההנהלה. שאינה מתחשבת עם צרכי הילדים וצרכי המוננו שבירושלים, ואין כל עֲרָפָה לנו, שהעברית לא הִגְרַשׁ לנגרה מכריז הספר, כאשר אין כל יסודות של חנוך עברי בבתי הספר של החברה, כמו שמורים מנהלי החברה עצמם. – וכשכיל שאי אפשר לנו, למורים, ללכת הלאה בדרך זו אנחנו מתפזרים מְעָלָה של החברה הנוכחית, ובעזרת כל חובבי חנוך עברי וכל קדשינו בארצנו אנחנו פוחזים את בית הספר לבנות הזה על בסיס חוק וקום.

הורים נכבדים! – אנחנו המורים למרגל בבית הספר הזה מיום הָסְדוֹ, אנחנו השתדלנו להעמיד אותו על איתנה המורגה הנבונה, שהוא עומד עליה כְּעֵת; אנחנו היינו לבטוחים – הלמידותינו כאבות אהובים, חנכנו אותן ברוח דתנו ולאמנו, באהבה לכל קדשינו, וגם הספקנו, כפי שחזו לנו – והננו מכיודים אתכם, כי גם להבא נשתדל בכל כוחותינו לשכלל את בית הספר החביב והקר עלינו מאד.

במוחים אנו, אבות נכבדים, כי כלכם, כלכם השלחו בנתיכם אלינו ותאמינו בנו בעזרי, כמו שהאמנתם לנו עד היום – ובנתיכם תגדלנה לבנות ישראל כשרות ונאמנות לעמן ולדתן.

ע"ד הדירה של בית הספר העברי נפרסם מחר במודעות.

א. פינמי'שובר, מנהלת בית הספר

ח. ל. זוטא, מורה ראשי ללמודים העבריים

כ. ליפ'שטט,

יחזקאל גולדנברג

יהודא בורלא

יעקב גוטמן

יעקב לוי

צ. לוי

מ. קמרבורסקי

א. ג'רניץ

ה ש ב ו ע

ירושלים. בשבוע שעבר היו מומנטים מכריעים במלחמה הנוכחית בעד השלמת השפה העברית בבתי הספר שבא"י, והמבצרים האחרונים של חברת "עזרה" בירושלים נכבשו. המפלג האחרון שבקשו להם אפרים כהן ופזיל נתן, מתוך יאוש, בכח הזרוע של הממשלה והקונסולים, גם זה לא עמד להם, ולא בלבד שלא הטיב את המצב בשבילם, אלא שקלקל אותו כהרבה. כי אם נשאר עוד מי שהיה לו יחס חיובי לעזרה, הספיקו מעשיה האחרונים לשנות את היחס הזה ולהפכו לשלילי.

נפתחו מחדש בית המדרש למורים וביה"ס למסחר של "עזרה", אולם נפתחו בלי תלמידים וגם בלי מורים. כי מהתלמידים השוכחים רק אחדים שבי ללמודיהם, טובי המורים עזבו את כתי הספר הללו וחלק מהם שקשורים בחוזה, גם הם התפטרו ונשארו רק לחדשים אחדים עד גמר זמן החוזה.

לעומת זה, נפתחו השבוע על ידי מרכז המורים והועדה להחזקת החנוך העברי בא"י שלשה בתי ספר עבריים: בית מדרש למורים, בית ספר לבנות, ובית ספר לבנים. ביה המדרש למורים, עומד תחת הנהלתו של הארון ד. ילין ושלשת רבעים מתלמידיו ביה"מ למורים ולמסחר של "עזרה" עברו לבית הספר העברי החדש. כמו כן עברו המורים של ביה"ס לבנות של "עזרה" ולמל אשר התפטרו, ללמד בבתי הספר העבריים החדשים ואתם גם חלק גדול מתלמדיהם ותלמידותיהם, מלבד זה נכנסו לבתי הספר הרבה תלמידים ותלמידות חדשים. חלק מהתלמידים והתלמידות של ביה"ס למל וביה"ס לבנות של עזרה נמצאים עדין בחוץ ואינם רוצים לשוב לביה"ס של "עזרה", ואפרים כהן ומשרתיו משתמשים בכל האמצעים של כפיה כדי להכריחם לשוב. ביחוד משתמשים באמצעים אכזריים נגד הילדות במעון היתומות אשר נמצאו תחת הנהלתה של "עזרה", כדי להכריחן לשוב לביה"ס לבנות—ואלו, הלא אין מי שיתבע את עלבונן.

— פזיל נתן עזב את ירושלים ונסע דרך שכם לחיפה.

— באור ליום רביעי שבוע זה היה נשף של תלמידי בית המדרש למורים ובית הספר למסחר העברי החדש, בהשתתפות המורים ואורחים מוזמנים. נאבנו הסופר יעקב רבינוביץ והארון זרובבל וגם תלמידים אחרים. הנואמים דברו על ערך המלחמה הנוכחית בעד השלמת השפה העברית בבתי הספר שבא"י. נערך גם עתון התולי שבו השתקפה הקריקטורה של חברת עזרה ושמת חנוכה בא"י בכל הנשף שרר מצב רוח מרומם ולבסוף היו גם רקודים.